

Türkiye’de Alfabe Değişiminden Sonra Yeni Harflerin Yaygınlaştırılması ve Halk Eğitiminde Millet Mekteplerinin Rolü ve Önemi

*The Role and Importance of National School for Teaching and Dissemination the New
Alphabet to Nation After Alphabet Change in Turkey¹*

Abdullah Kara*

Öz

Kurtuluş savaşından sonra Mustafa Kemal cehalet ile savaşmanın fiili savaştan daha önemli olduğunu vurgulamış ve bu yönde bahsi geçen dönemde halkın okur-yazarlık oranını arttırmak için faaliyetlerde bulunmuştur. Bu faaliyetlerin ilk adımı harf devrimi ile birlikte alfabe değişimi olmuştur. Alfabe değişimi ile ilgili tartışmalar Tanzimat ile başlamış, İkinci Meşrutiyet ve Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra yapılan inkılâp hareketlerinden biri de 1 Kasım 1928’de Latin harflerinin kabul edilmesidir. Arap alfabesinin zorluklarından ve öğrenme güçlüğü gibi nedenlerden dolayı bu alfabeden vazgeçilmiştir. Latin alfabesinin halk arasında yaygınlaştırılması için halka, farklı yerlerde yeni harf kursları aracılığıyla Latin harflerini tanıtmaya faaliyetleri sürdürülmüştür.

Latin harflerinin kabulünün hemen ardından Latin harflerinin öğretimi ve yaygınlaştırılması için büyük bir eğitim seferberliği başlatılmıştır. Bu doğrultuda Cumhuriyet kadroları halka okuma yazma öğretmek ve harf inkılabının yaygınlaştırılması için faaliyetlerini hızlandırmış ve bu doğrultuda Millet Mektepleri kurulmuştur. Millet Mektepleri, örgün eğitim dışında kalan 16-45 yaş arasında binlerce kadın ve erkeği çatısı altında toplamıştır. Eğitimi, hiçbir zaman, sadece okulların dört duvarı arasında görmeyen Mustafa Kemal, okulların yanı sıra, geniş halk kitlelerine doğrudan ulaşacak kurumların ihdas edilmesi üzerinde ısrarla durmuştur. Bu amaçla,

---

¹ Bu makale, 11.01.2019 tarihinde Abdullah Kara tarafından yazılan “Harf İnkılabının Yaygınlaştırılmasında Halkodalarının Rolü ve Önemi” adlı çalışmadan üretilmiştir.

* Dr., Adana/Türkiye, Abdullahkara01@gmail.com. Orcid: 0000-0002-9771-7950.

1929 yılında Millet Mektepleri öğretim faaliyetlerine başlamıştır. Bu çalışmada yeni harflerin örgün eğitim dışında kalan vatandaşlara yönelik Türkçe okuma-yazma kursları, Millet Mekteplerinin işleyişleri ve sonrasında kapanmasına kadar geçen sürede yapılan faaliyetler hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Millet Mektepleri, Harf Devrimi, Halk Eğitimi, Eğitim Tarihi.

Abstract

After the War of Independence, Mustafa Kemal emphasized that fighting ignorance is more important than the actual war, and in this direction, she carried out activities to increase the literacy rate of the people in the mentioned period. The first step of these activities was the alphabet change with the letter revolution. The discussions about the alphabet change started with Tanzimat and continued during the Second Constitutional and Republican era. One of the reform movements after the declaration of the republic was the acceptance of Latin letters on November 1, 1928. This alphabet was abandoned due to the difficulties of the Arabic alphabet and reasons such as learning difficulties. In order to popularize the Latin alphabet among the public, activities to promote the Latin letters were continued through new letter courses in different places.

Immediately after the acceptance of the Latin letters, a large educational mobilization was launched for the teaching and dissemination of Latin letters. In this direction, the Republican cadres accelerated their activities to teach people how to read and write and to popularize the letter revolution. In this direction, Nation Schools were established. Nation Schools gathered thousands of men and women between the ages of 16 and 45, excluding formal education, under their roof. Mustafa Kemal, who has never seen education only between the four walls of the schools, insisted on the establishment of institutions that will directly reach large masses of people, as well as schools. For this purpose, Nation Schools started their teaching activities in 1929. In this study, information will be given on Turkish literacy courses for citizens who are excluded from formal education, the functioning of Nation Schools and the activities it takes until the closure.

Key Words: Nation Schools, Letter Revolution, Public Education, History of Education.

Giriş

Alfabe değişimi ile ilgili tartışmalar Tanzimat ile başlamış, İkinci Meşrutiyet ve Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra yapılan inkılâp hareketlerinden biri de 1 Kasım 1928’de Latin harflerinin kabul edilmesidir. Arap alfabesini okuyup yazmanın zor olması, öğretiminin uzun zaman alması ve öğrenme güçlüğü gibi nedenlerden

dolayı bu alfabeden vazgeçilmiştir. Latin alfabesinin halk arasında yaygınlaştırılması için halka, farklı yerlerde yeni harf kursları aracılığıyla Latin harflerini tanıtmaya faaliyetleri sürdürülmüştür. Tanıtma ve yaygınlaştırma faaliyetlerinin en etkili yapıldığı yerlerden biri Millet Mektepleri olmuştur.

Cumhuriyet dönemi Türkiye'de okuma-yazma oranlarına bakıldığında, 1927 yılında okur-yazarlık oranı, kadınlarda % 4, erkeklerde % 13 ve genel nüfusa göre % 8.16'dır. Bu oranın % 5-6'sı eski yazıyı (Osmanlıca) bilen Türklerden, geri kalanı da gayrimüslimlerden ve öteki dillerden oluşmuştur. Şehirlerdeki okur-yazarlık oranı % 30, köylerde % 6 civarındadır.² Harf inkılâbı yapıldıktan sonra Latin harflerinin öğretimi ve yaygınlaştırılması için büyük bir eğitim seferberliği başlatılmıştır. Zira eski alfabe ile okuma yazma oranları düşük seviyelerde olsa bile yeni harflerin öğreniminin kolay olmasından dolayı bu sorun ortadan kalkacağı düşünülmüştür. Şehirlerde yaşayanların bir eğitim-öğretim kurumuna ulaşması kolay olduğundan yeni alfabeyle öğrenmeleri de zor olmamıştır. Fakat kırsal kesimlerde oturan halkın bir an önce yeni harfler ile okuma-yazma yetisini kazanması yani halkın eğitilmesi ihtiyacı doğmuştur. Fakat bu sorunun çözümü için gerek eğitici kadro gerekse de teknik durum buna elverişli değildir.³ Türkiyede 1928-1935 yılları arasında başlatılan okuma-yazma seferberliğinin ilk ayağını millet mektepleri oluşturmuştur. Mustafa Kemal harf inkılâbını planlarken aynı zamanda inkılâp sonrası topyekûn bir okuma-yazma seferberliğini de düşünmüş olacak ki daha yeni Türk Alfabesi kabul edildikten bir hafta sonra Başbakan İsmet İnönü mecliste bir konuşma yaparak Türk harflerinin bütün vatandaşlara kapılarının önünde ve işlerinin başında öğretilmesi için millet mektepleri diye yeni bir teşkilatlanmaya gidileceğinden bahsederek devamında şunları söylemiştir: *"Bu teşkilat şehir ve köy, bütün yurdu kaplayacak, vatandaşların işlerinin maişetlerinin en müsait devirlerinde ve yanlarında ya iki aylık ya dört aylık kurslar açılacak, şehirde ve köyde mektepler, muayyen içtima mahallerine gelmeye vakitleri müsait olmayan vatandaşlar için seyyar muallim teşkilatı yapılacaktır."*⁴

² TONGUL Neriman, "Harf İnkılabı", *Atatürk Yolu*, S.53-54, Mayıs-Kasım, Ankara, 2004, s.126./ YAVUZ Nuri ve Abdullah Kara, "Harf İnkılabının Yaygınlaştırılmasında Erzincan'da Kurulan Halkodalarının Türkçe Okuma-Yazma Faaliyetleri", *Uluslararası Erzincan Tarihi Sempozyumu 26-28 Eylül*, Erzincan 2019, s.1976-1977.

³ ŞİMŞEK, Ali, "Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi" *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 1986, S.108, s. 34.

⁴TBMM Zabıt Ceridesi, *Üçüncü İnikat*, 8.11.1928, s.8; TBMM Zabıt Ceridesi, *Üçüncü İnikat*, 8.11.1928, s.26.

Bu süreçte altı yaş ve üzeri okuma-yazma oranı %15, 6'ya çıkmış, 2,5 milyon insan okur-yazar olmuştur. 1945 yılına kadar olan süre zarfında ise okur-yazar sayısı 2,1 milyonda kalmıştır. Sonraki on yılda ise (1945-1955) 4,6 milyon olan okur-yazar sayısı 7 milyona ulaşmıştır. 1928 Harf devrimiyle başlayan bu süreçte ilk olarak Millet Mektepleri, daha sonra 1932 yılı itibariyle Halkevleri ve sonrasında da halkevlerine bağlı bir kurum olarak kırsal kesimlerde okur-yazar sayısını arttırmak için halkodaları açılmıştır.⁵

Millet Mektepleri, 16-45 yaş arasında binlerce kadın ve erkeği çatısı altında toplamıştır. Dersler çoğunlukla akşamları yapılmış ve her kurs dönemi dört ay sürmüştür. Sabit ve gezici olmak üzere ikiye ayrılan bu okulların iki sınıfı vardır. A sınıfında daha çok okuma yazma öğretimi üzerinde durulmuştur. B sınıfında ise “Kıraat, Tahrir, Hesap, Ölçüler, Sağlık Bilgisi, Yurt Bilgisi’ne ağırlık verilmiştir. Bu okulları bitirenlere Atatürk’ün Anayasa metnini hediye etmesi “vatandaşlık eğitimi” bakımından anlamlıdır. Millet Mekteplerinden 1,5 milyondan fazla yetişkin belge almıştır. Okuma yazma seferberliği sonucunda ülke genelindeki okuma yazma oranı tablodaki gibidir:

Tablo 1. 1. Okuma Yazma Oranları⁶

YIL	YÜZDE (%)
1927	20
1935	37
1940	43

Millet Mektepleri her yaştan ve tabakadan halka yönelik bir yaygın eğitim hareketidir. Mustafa Kemal, bu tür eğitim hareketlerinin gücünü iyi kestiren bir kişiliğe sahiptir. Bu yüzden eğitimi, hiçbir zaman, sadece okulların dört duvarı arasında görmemiştir. Okulların yanı sıra, geniş halk kitlelerine doğrudan erişecek eğitim ve kültür olanaklarının yaratılması üzerinde ısrarla durmuştur. Bu maksatla, okullardan yararlanılacağı gibi okulların dışında

⁵Devlet İstatistik Enstitüsü, *Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973*, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 1973, s.7.

⁶ SAKAOĞLU, Necdet, *Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003, s.192./ Kılıç, Eşref, *Halk eğitiminde kuram ve uygulama*, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü İdaresi Yayınları. 1981, s.113

örgütletilmesi gereğini de duymuştur.⁷ Millet Mektepleri 1 Ocak 1929'da öğretime başlamıştır. İlk yıl içinde yurt düzeyinde 20.487 derslik açılmış ve bunlara devam edenlerin sayısı 1.075.500 kişiye ulaşmıştır. İlköğretime kaydolma yaşını aşmış vatandaşların kurslara devamları zorunlu tutulmuştur. Devam etmeyenlerden il genel meclislerinin kararıyla 560 lira para cezası alınması kararlaştırılmıştır. Çok titizce yürütülen uygulama ile bir yılsonunda okuma-yazma öğrenerek bu okullardan belge alanların sayısı 485.632'si erkek, 111.378'i kadın olmak üzere 597.010'a yükselmiştir.⁸

Millet Mekteplerinin açılışının ilk gününde, İstanbul'da, 1208 Millet Mektebi, törenle açılmıştır. İlk günkü katılım oranı, kırk beş bin kişidir. 1928'den 1936'ya kadar faaliyet gösteren Millet Mekteplerinden, 8 yıl içinde, 2.546.051 kişi diploma almıştır.⁹ Fakat mekteplerin sayısı ve faaliyeti, zaman içerisinde düşüş göstermiştir. 1932'den itibaren mekteplerin etkinliğini giderek yitirdiğini ve Halk Okuma Odaları'nın bu işlevi üstlendiği görülmektedir.¹⁰

Türkiye'de Harf İnkılâbının Gerçekleşmesi

Mustafa Kemal dil ve düşünce arasındaki bağın çok güçlü olduğunu ve bir ülkenin dilinin ele geçirildiğinde düşüncesinin de dolayısıyla ülkesinin de ele geçirilebileceğini dile getirmiştir. Kurtuluş savaşı esnasında askeri işgallere karşı koyan Mustafa Kemal, düşünsel ve kültürel kurtuluş için alfabe değişikliğinin yapılmasının gerekli olduğunu düşünmüştür. Cumhuriyet döneminde alfabe değişikliği konusunda tavrının ne olacağı merakla beklenen Mustafa Kemal, şartların uygun hale gelmesini beklemiştir.¹¹ Alfabe değişikliğinin toplum nazarında çeşitli sıkıntılar çıkarma ihtimali bulunmaktadır. Çünkü köklü bir gelenek ve yerleşmiş alışkanlıkların bir anda kaldırılıp yerine yeni bir şeylerin yapılması bazı tepkilere yol açabilirdi ve Mustafa Kemal bundan dolayı Harf İnkılabı için doğru zamanın gelmesini beklemiştir. Bu arada Hilafet kaldırılmış, Şeyh Sait isyanı bastırılmış, kıyafet inkılâbı yapılmış, tekke ve zaviyeler

⁷ FETHİ, Naci, *100 soruda Atatürk'ün temel görüşler*, Gerçek Yayınevi., İstanbul, 1968, s.124

⁸ TURAN, Şerafettin, *Kendine Özgür Bir Yaşam ve Kişilik Mustafa Kemal Atatürk*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2004, s.485

⁹ BAYRAMOĞLU, Sonay, "1929 Yönetimde Merkezîyetçiliğin İnşası", *Açıklamalı Yönetim Zaman dizini (1929-1939)* Editör: Birgül Ayman Güler, AÜSBF KAYAUM Yayını, Ankara, 2007, s.35.

¹⁰ ÖZODAŞIK, ÖZADAŞIK, Mustafa, *Cumhuriyet Dönemi Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çabaları (1923-1950)*, Konya, 1999, s. 242.

¹¹ SADOĞLU, Hüseyin, *Türkiye'de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003, s.224.

kapatılmış, medeni kanun kabul edilmiştir. Yeni Türk Devleti laik, milli ve çağdaş bir kimlik kazanma yolunda ilerlemektedir. Mecliste siyasi, kültürel ve toplumsal alanda yapılan inkılâplar ile ilgili tartışmalar Latin alfabesine geçişin ilk aşamasını oluşturmuştur.

1926 yılında Türk eğitimi sistemi ile ilgili bir rapor yazan yabancı yazar Dr. Kühne, yazı konusuna da atıfta bulunmuş, okuyup yazma öğretmek için uzun zaman harcadığını, Macar ve Fin dillerinde yapıldığı gibi Türklerin de bir yazı değişimi yaparak Batı uygarlığına katılma işini kolaylaştırabileceğini belirtmiştir.¹² 1927 yılının Ağustos ayında ilk defa TBMM Başkan yardımcısı Hasan Saka, yeni Türk harflerinin tespiti çalışmalarının başlatıldığını resmen açıklamıştır. Ekim ayına gelindiğinde hükümet, bizzat Başbakan İsmet İnönü’nün ağzından yeni harfler ile ilgili kampanyayı kamuoyuna duyurmuştur.¹³

1928 yılı başlarında Latin harflerinin kabul edileceği artık kesin bir şekilde basın ve diğer yayın organlarında dile getirilmeye başlanmıştır. Basında çıkan bu haberler dış basında da geniş yankı bulmuştur. Konuyla alakalı 17 Nisan 1928 tarihli Cumhuriyet gazetesinin Times gazetesinden aktardığı bir haberde meseleyi etraflı bir şekilde ele almış ve harflerin değiştirileceğinin kesin olduğunu, yakında bir komisyon kurulacağını, Türk eğitimcilerinin buna taraftar olduğunu bildirerek Arap harflerinin okuma-yazma sürecini gereksiz yere uzattığı yönündeki görüşün genel kabul gördüğünü belirtmiştir.¹⁴ Dönemin aydınlarından Celal Nuri konuyla alakalı olarak; yetişkinlerin yeni harfleri öğrenmesinin zor olabileceğini fakat yeni harflerle eğitim alacak olan çocukların bu harfleri kısa sürede öğreneceklerini vurgulamıştır. Bunun gerekçesi olarak, yeni harflerin bir çocuğun öğrenim hayatıyla, yani ilkokuldan lise son sınıfa kadar 12 yıl içerisinde dimağında kökleşeceğini ve tüm halkın toplu olarak okur-yazar hale geleceğini belirtmiştir.¹⁵

20 Mayıs 1928 tarihinde mecliste uluslararası rakamların kabulünün görüşüldüğü ortamda Mustafa Necati, bu değişimi Batı medeniyeti içinde yer alma çabalarının bir safhası olduğunu ve bu rakamların zaten okullarda

---

¹² ŞİMŞİR, Bilal N., *Türk Yazı Devrimi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara , 1992, s.74

¹³ PARLATIR, İsmail, “Yeni Türk Harflerinin Kabulü ve Uygulamada Türk Basınının Rolü”, *Ankara Üniversitesi’nin 60.Kuruluş Yılı Armağanı, Atatürk ve Türk Dili ve Edebiyatı, Türk Eğitimi ve Türk Kültürü Konusunda Seçme Yazılar*, Editör: Doğan Atılgan, Ankara, 2006, s.130-135

¹⁴ *Cumhuriyet*, “Türkiye Şayan-ı Hayret Bir Süratle Değişiyor”, 17 Nisan 1928, S:1415, s.4

¹⁵ Celal Nuri, “Türk İnkılabının Yeni Bir Safhası: Latin Harfleri Meselesi “, *İkdam*, 07.Mayıs 1928, S:11150, s.2

öğretildiğini, eğitim kurumlarının bu yeniliğe uyum sağlamakta zorlanmayacağını belirtmiştir. Aynı zamanda harflerle ilgili Milli Eğitim Bakanlığında kurulan geçici bir komisyon, yeni alfabe sorununu ele almış ve yeni bir alfabe hazırlama çalışmalarına başlamıştır.¹⁶ Bu çalışmalar doğrultusunda Dil Encümeninin kurulması hızlanmıştır.

Dil Encümeni'nin Kuruluşu ve Çalışmaları

1926 yılında Maarif Vekâletinin bütçe görüşmeleri esnasında resmi bir dil heyeti kurulmuştur. Fakat uzun süre ismen varlığını sürdüren bu heyet herhangi bir faaliyet göstermemiştir. 1927 yılı sonu ile 1928 yılı başlarında Latin harflerinin kabulü ile ilgili projelerin ortaya atılması, gazetelerde konunun tartışılması ve nihayetinde uygulanmak istenmesi ile birlikte, 23 Mayıs 1928'de asıl komisyon kurulmuştur.¹⁷

Alfabe değişikliği zamanının geldiğini düşünen Mustafa Kemal, bu değişikliği gerçekleştirebilmek için bir komisyona ihtiyaç duymuştur. Nitekim M. Emin Erişirgil'e göre o sırada İstanbul'da bulunan Mustafa Kemal, Maarif Vekili Necati Bey'i, İstanbul'a çağırarak, kendi önerdiği Falih Rıfki, Yakup Kadri, Ruşen Eşref ve Ahmet Cevat gibi birkaç ismin içinde olacağı bir komisyonun hemen kurulması için emir vermiştir.¹⁸ Atatürk'ün bu emriyle birlikte 23 Mayıs 1928 tarihindeki Bakanlar Kurulu toplantısında Latin Harflerinin kullanılabilirliğini araştırmak üzere resmi adı "Dil Heyeti" olan fakat basında "Dil Encümeni" olarak geçen bir heyet kurulmuştur.¹⁹ Uzun süren tartışmalar neticesinde harf değişikliği ile alakalı çalışmaların başlamasını ve bu sürecin uzun sürme gerekçesini Mustafa Kemal şu şekilde anlatmıştır:

"Eğer ben size bu meseleyi ancak son senelerde düşündüm dersem sakın inanmayınız. Ben ta çocukluğumdan beri bu davayı düşünmüş bir adamım. O toplantıda vermiş olduğum gayr-i kati cevabımı anlamak isteyenlere şu izahı vermek isterim. Ben basit bir adamım, yani ben düşündüklerimi önce milletimin arzusunda, ihtiyaç ve iradesinde

¹⁶Maarif Vekâleti Mecmuası, S. 17, Devlet Matbaası, İstanbul, 1929, s.20./ "Erzincan Mebusu Saffet Bey ve rüfekasının, beynelmîel erkamın kabulü hakkında..." T.B.M.M.Z.C., İ:78, 20.05.1928, C:2, s.203-207

¹⁷ TAŞDEMİR, Aynur, Harf Devrimi ve Halk Mecmuası, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s.42

¹⁸ ERİŞİRGİL, Mehmet Emin, "Bir Tarih, Bir Teklif", *Türk Dili*, Cilt I, sayı. 4, 1952.

¹⁹ ÖZGÜREL, Nesrin, Atatürk ve Eğitim Kavramı, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1989, s.67.

görmeyi şart sayan ve bunu gördükten sonra ancak tatbiki ile kendini mükellef bilen bir adamım.”²⁰

Mustafa Kemal’in emirleri doğrultusunda 20 Mayıs 1928’de, Milli Eğitim Bakanlığı’ndan Başbakanlığa bir yazı gönderilerek dilimizde Latin harflerinin kullanılmasını düşünmek üzere bir heyetin gerekli olduğu bildirilmiştir. Mustafa Kemal tarafından Önerilen heyet üyelerinin listesinin de bulunduğu bu teklif yazısı 23 Mayıs günü toplanan Bakanlar Kurulu’nda aynen kabul edilmiş ve 27 Mayıs’ta Milli Eğitim Bakanlığı’ndan gereğinin yapılması istenmiştir.²¹

Bu gelişmeler neticesinde Dil Encümeni, 26 Haziran 1928’de Mustafa Kemal başkanlığında ilk toplantısını yapmıştır.²² Dil Encümeni, Fransız, Alman, İngiliz, İtalyan, Macar gibi yaklaşık yirmi milletin alfabesini karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Dil Encümeni dokuz üyeden oluşmaktadır. Bu dokuz üyenin isimleri şunlardır: Falih Rıfki (Atay), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Ruşen Eşref (Ünaydın), Ragıp Hulusi (Özdem), Ahmet Cevat (Emre), Fazıl Ahmet (Aykaç), İbrahim Osman (Karantay), Mehmet Emin (Erişirgil), Mehmet İhsan (Sungu)’dur. Daha sonra bu sayı işlerin artmasından dolayı 14’e çıkmıştır. Heyet çalışmalarına sonradan katılan kişilerin isimleri şunlardır: Ahmet Rasim, İbrahim Necmi (Dilmen), Celal Sahir (Erozan), İsmail Hikmet (Ertaylan) ve Avni (Başman).²³ Dil Encümeninin Ankara’daki çalışmaları devam ederken Mustafa Kemal’de İstanbul’da Dolmabahçe Sarayı’nda alfabe üzerindeki çalışmalarına devam etmiştir. Daha sonra Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey de 10 Temmuz’da İstanbul’a gelerek Mustafa Kemal’in çalışmalarına katılmıştır.²⁴

Dolmabahçe sarayındaki çalışmalara Dil Encümeni de katılmıştır. Dil Encümeni, İstanbul’da Dolmabahçe Sarayı’nda yapılan çalışmalar neticesinde iki rapor hazırlamıştır. Bunlardan ilki İbrahim Grandi’nin yazmış olduğu Alfabe Raporu, diğeri de Ahmet Cevat (Emre)’nin yazdığı Gramer Raporudur.

---

²⁰ EMRE, Ahmet Cevat, *İki Neslin Tarihi, Mustafa Kemal Neler Yaptı*, İstanbul, Nurgök Matbaası, 1960, s.316.

²¹ UNAT, Faik Reşit, “Latin Alfabesinden Türk Alfabesine”, *Türk Dili*, 1.8.1958, Cilt: II, sayı. 23, s. 728.

²² AKGÜR ÖZER, Emine Nilüfer, *Yazı Devrimi Sonrası Türk Basınında Yazım Sorunu, İstanbul Üniversitesi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler, Doktora Tezi*, İstanbul, 1992, s.20.

²³ ŞİMŞİR, Bilal N., *a.g.e.*, s.88–89.

²⁴ OVA Nalan, *Harf İnkılabı Ve Türk Basımı (1928-1929) : Vakit, İkdam ve Hâkimiyet-i Milliye Örnekleri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, 2005, s.57-58.

Alfabe Raporu'nda saptanan yeni alfabenin özellikleri, dilimizin bünyesine uygunluk, ses öğeleri arasında karışıklığa yer bırakmama, diğer seslerle olan benzerliği koruma; milli olma, okuma-yazma konusunda sade ve zor olmama, klişe halinde olmama, yazımda benzeşime yer vermeme, güzel olma gibi unsurlar bulunmaktadır.²⁵ Ahmet Cevat (Emre)'nin yazdığı Gramer Raporu'nda ise, uzatma ve kesme olmak üzere yabancı kelimelerde kullanılması düşünülen iki işaret yer almıştır. Fakat Mustafa Kemal bunların çoğunu gereksiz bularak kaldırmış, anlamca karışıklığa neden olan sözcük çiftlerinin birbirinden ayrılması gerektiği durumlarda kullanılmasını istemiştir.²⁶ Dil Encümeni heyeti bu çalışmalar dışında halkı Latin alfabesi konusunda bilgilendirmek amacıyla gazetelerde ve dergilerde yazılar yazmışlardır. Heyet içerisinde yeni alfabeğe geçiş sürecinin en az 5 ila 15 yıl sürebileceği düşünülmüştür. Falih Rıfki (Atay) Çankaya adlı eserinde Atatürk'ün yeni harflerin kabul edilmesinde neden hızlı davrandığını şu şekilde nakleder:

"Komisyon alfabesini İstanbul'da Atatürk'e ben getirdim. Uzun uzun tetkik etti. Konuştuğularından birtakım "q" harfinde ısrar ediyorlardı. Hatta bir aralık Atatürk bu tavizde bulunmaya da karar verdi. Ertesi gün vazgeçirdik. Atatürk bana sordu:

-Yeni yazıyı tatbik etmek için ne düşündünüz?

-Bir on beş yıllık uzun, bir de beş yıllık kısa mühletli iki teklif var, dedim. Teklif sahiplerine göre ilk zamanlar iki yazı bir arada öğretilecektir. Gazeteler yarım sütundan başlayarak yavaş yavaş yeni yazılı kısmı artıracaklardır. Daireler ve yüksek mektepler için de tedrici bazı usuller düşünülmüştür.

Yüzüme baktı.

-Bu ya üç ayda olur ya hiç olmaz, dedi. Hayli radikal bir inkılâpçı iken ben bile yüzüme bakakalmıştım:

-Çocuğum, dedi. Gazetelerde yarım sütun eski yazı kaldığı zaman dahi herkes bu eski yazılı parçayı okuyacaktır. Arada bir harp, bir iç buhran, bir terslik oldu mu, bizim yazı da Enver'in yazısına döner. Hemen terk olunur." ²⁷

²⁵ ÖZTÜRK, İsa, *Harf Devrimi ve Sonuçları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s.15.

²⁶ ŞİMŞİR, Bilal N., *a.g.e.*, s.94.

²⁷ ATAY, Falih Rıfki, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2004, s. 479.

İleri görüşlü bir devlet adamı olan Mustafa Kemal, “*Bu iş ya üç ayda olur ya da hiçbir zaman*”²⁸ diyerek geçiş sürecini reddetmiştir. Mustafa Kemal’in bu dirayetli tutumu sayesinde harf İnkılabının gerçekleştirilmesi başarılı olmuştur.

Atatürk’ün Sarayburnu Nutku

Dil Encümeni çalışmalarına devam ederken, Atatürk İstanbul’da 9-10 Ağustos gecesi Sarayburnu Parkı’ndaki gazinoda Cumhuriyet Halk Partisinin düzenlediği ve halkın da katıldığı eğlenceye katılmıştır. Eğlencenin sonunda ayağa kalkarak harf devrimini müjdeleyen tarihsel nutkunu vermiştir. Bu Nutuk’ta Mustafa Kemal şunları söylemiştir: “*Arkadaşlar, güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz. Arkadaşlar, bizim güzel, abenktar, zengin lisanımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak mecburiyetindeyiz. Lisanımızı muhakkak anlamak istiyoruz. Bu yeni harflerle behemehâl pek çabuk bir zamanda mükemmel suretle anlayacağız. Ben buna eminim. Siz de emin olunuz. Şimdi yeni Türk alfabesi ile yazdığım bu notları bir arkadaşına okutacağım; dinleyiniz; göreceksiniz ki çok kolay yazılmakta ve okunmaktadır.*” Dedikten sonra metnin son kısımlarını Falih Rıfki Atay’a okutmuştur.²⁹

Mustafa Kemal, eğlenceye katılanlara yeni alfabeyi tanıtmıştır. Buradaki konuşmasından sonra Mustafa Kemal, yeni Türk harflerine geçilmesi hususundaki kararlılığını vurgulamış ve yeni yazı kampanyasını başlatmıştır. Bu konuşmayla birlikte alfabe değişikliğinin hazırlık evresi bitmiş, kararları uygulama evresine geçilmiştir. Sarayburnu Nutku yurt içinde olduğu gibi yurt dışında da büyük yankı uyandırmıştır.

Yeni Türk alfabesinin öğretilmesi hususunda 11 Ağustos 1928’de Dolmabahçe Sarayı’nda ilk uygulama dersleri açılmış, ilk dersi İbrahim Necmi Dilmen Atatürk’ün yakın çevresine Cumhurbaşkanlığı görevlilerine ve memurlara vermiştir.³⁰ Daha sonra yine burada Cumhurbaşkanlığı hizmetlileri ve milletvekillerine, 15 Ağustos 1928’de edebiyatçılara ve Üniversite öğretim görevlisi olan hocalara yeni harfler tanıtılmıştır. Açılan bu dersler, Cumhuriyet Halk Partisi’nin Beyoğlu ilçe teşkilatında, İstanbul Erkek Öğretmen Okulu’nda ve İstanbul Radyosu’nda halkın aydınlatılması için tanıtılmıştır. 24 Ağustos günü gazetelerin manşetlerinde Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Saffet

²⁸ ATAY, Falih Rıfki, “ Yeni Yazı ”, *Türk Dili*, c.II, S. 23, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1953, s.719.

²⁹ ŞİMŞİR, Bilal N., *a.g.e.*, s. 160.

³⁰ OVA, Nalan, *a.g.e.*, s.57-58.

Arıkan'ın İstanbul'da bulunan milletvekilleri için 25 Ağustos günü saat 15.00'te konferansla verileceği hakkındaki davet yazısı yayınlanmıştır. 25 Ağustos 1928 günü Ankara'da toplanan Muallimler Birliği Dördüncü Kongresi'nin açılışında bir konuşma yapan Maarif Vekili Mustafa Necati, “*Tüm ülkeye yayılan coşkunluk dolu çalışmaların az zamanda beklenen sonucu vereceğini, çevreye bakınca bu işin ne kadar geliştiğinin görüleceğini sokakta, kahvede, çarşıda, dükkânda, evde özetle ülkenin her köşesinde halkın yeni harfleri öğrenmek ve öğretmekle meşgul olduğunu, bu sonucu bir an önce almak için özellikle öğretmenlerin gösterdiği çaba ve coşkunun çok övgüye değer olduğunu*” aktarmıştır.³¹

İbrahim Necmi Bey 25 Ağustos 1928'de, Mustafa Kemal Paşa'nın huzurunda Dolmabahçe Sarayı'nda 150 kadar milletvekilinin de katıldığı bir toplantıda seçkin bir kadroya yeni Türk harflerinin okunması konusunda bir konferans vermiştir. Sonrasında 29 Ağustos 1928'de yapılan üçüncü ders ise şair, yazar ve devlet ileri gelenleri için verilmiştir. 29 Ağustos günü Mustafa Kemal'in huzurunda milletvekilleri, Dil Encümeni üyeleri, tanınmış edebiyatçılar ve basın mensuplarından oluşan 200 kişinin katılımıyla yapılan son ve en geniş kapsamlı tartışmalı toplantıda harf inkılâbı, harflerin okunuşu, yazılışı konusunda tartışmalara yer verilmiştir. Bu tartışmalar neticesinde cahillığe savaş açıldığı ve yurttan okuma-yazma seferberliği yapılacağı kararı alınmıştır. Bu doğrultuda yazı tahtasına Mustafa Kemal Paşa'nın şu notu yazılmıştır: “*Milleti cehaletten kurtarmak için kendi diline uymayan Arap harflerini terk edip Latin esasında Türk harflerini kabul etmekten başka çare yoktur.*” Bu toplantıda tartışmalı konular halledilip karara bağlanmıştır. Başvekil İsmet Paşa “Türk Harfleri” adını verdiği alfabe için bir konuşma yapmış ve kongreye üç maddelik bir karar tasarısı sunmuştur. İbrahim Necmi'nin tahtaya yazdığı öneriyi Mustafa Kemal oylamaya sunmuş ve karar kabul edilmiştir. Kabul edilerek kesinleşen bu maddeler şunlardır:

- I. Milleti cehaletten kurtarmak için kendi diline uymayan Arap harflerini terk edip Latin esasından Türk harflerini kabul etmekten başka çare yoktur.
- II. Komisyonun teklif ettiği alfabe Türk alfabesidir, katidir, Türk milletinin ihtiyaçlarını temine kâfidir.
- III. Sarf ve imla kaideleri lisanın ıslahını, inkişafını, milli zevkini takip ederek tekâmül edecektir. Muhakkaktır ki yeni harflerle lisan ve imlaya ilk şeklini vermek için komisyonun projesi en

³¹ TEKİN, Mehmet, *Harf İnkılabı Türk Ocaklarının Çalışmaları ve Hatay'da Yeni Yazı*, Antakya, 1988, s. 35.

kısa ve en amelidir. Varılan bu sonuca harf inkılâbının “Misakı Millisi” adı verilmiştir.³²

Tartışmalar bittikten sonra Başbakan İsmet İnönü söz alarak, kabul edilen harflerin Türk dilinin yapısına uygun, pratik özellikleriyle bir Türk alfabesi olduğunu vurgulamıştır.³³ Mustafa Kemal’in harf inkılâbı konusunda göstermiş olduğu yoğun çaba herkesin takdirini toplamış aynı zamanda herkese büyük sorumluluk yüklemiştir. Bu gelişmelerden sonra yeni Türk harfleri hususunda yurttta büyük bir seferberlik başlatılmıştır. Mustafa Kemal, yeni harfleri konuşmalar yaparak halka hızla öğretmek gerektiğini vurgulamış ve harf inkılâbı yasa haline getirilmeden önce, harf inkılâbını halka tanıtmak ve halkın bu konuda desteğini almak için yurt gezilerine çıkmıştır. Başöğretmen olarak, Trakya, Karadeniz, Orta Anadolu bölgelerinde geziye çıkarak alanlarda, salonlarda halka dersler vermiştir. Yeni harflere olan ilgiyi gittiği her yerde görmüş, Ankara’ya döndüğünde Türk milletine bu konuda göstermiş olduğu ilgi için teşekkür etmiştir.³⁴ Türk milletinin yeni Türk harflerinin tanıtımı ile ilgili göstermiş olduğu ilgi, çalışmaların yasa haline gelmesini kolaylaştırmıştır.

Yeni Türk Harflerinin Kabul Edilmesi

31 Ekim 1928’de toplanan Cumhuriyet Halk Fırkası gurubu, Meclis’te yeni Türk harflerinin görüşülmesi ve sonuca bağlanmasının 1 Kasım 1928 günü olmasını karara bağlamıştır. Bu tarihte Mustafa Kemal, mecliste yaptığı konuşmada: “*Azîz Arkadaşlarım; her şeyden önce her inkişafın yapı taşı olan meseleye temas etmek isterim. Her vasıttan evvel Büyük Türk Milletine onun bütün emeklerini kısır yapan çorak yol haricinde kolay bir okuma yazma anahtarı vermek lazımdır. Büyük Türk Milleti cehaletten az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve asil diline uyan böyle bir vasıta ile sıyrılabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin esasından alınan Türk alfabesidir...*”³⁵ diyerek yapılacak değişimin önemini vurgulamıştır. Sonrasında Başvekil İsmet İnönü söz almış, yeni Türk harfleriyle okuyup yazmanın kolaylaştığını, hükümetin bu konuda ciddi mesai harcayacağını, böylesi büyük işlerde samimi inancın başarının temel kuvveti olduğunu ve bu kuvvete sahip olduklarını ifade etmiştir.³⁶ 1 Kasım 1928 yılında Meclis genel toplantısında, önerge ile verilen kanun tasarısı, 1353 sayılı “*Yeni Türk Harflerinin Kabul ve*

³² TEKİN, Mehmet, *a.g.e.*, s.35-36.

³³ ÖZGÜREL, Nesrin, *a.g.e.*, s.68.

³⁴ ŞİMŞİR, Bilal N. *a.g.e.*, s.185-195.

³⁵ TBMM *Zabıt Ceridesi*, c.5, Birinci İnikat, 1.11.1928, s.4.

³⁶ TBMM *Zabıt Ceridesi*, Devre: III, İçtima Senesi: I, Cilt: 5, 1. Teşrin Sani, 1928 Perşembe, s. 7-8.

Tatbiki Hakkındaki Kanun” olarak oybirliği ile kabul edilmiştir. Ardından Sivas Mebusu Rahmi Bey’in verdiği önerge ile Mustafa Kemal’e altın levha üzerine kabartma harflerle yazılmış “Yeni Türk Alfabeti” nin verilmesi kabul edilmiştir.³⁷ Kanun, 3 Kasım 1928’de Resmi Gazete ‘de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 1030 sayılı Resmi Gazete ’de yayımlanan “*Yeni Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun*” un maddeleri şu şekildedir:

- I. Şimdiye kadar Türkçeyi yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine Latin esasından alınan ve merbut cetvelde şekilleri gösterilen harfler (Türk Harfleri) unvan ve hukuku ile kabul edilmiştir.
- II. Bu kanunu neşri tarihinden itibaren devletin bütün daire ve müesseselerinde ve bilcümle şirket, cemiyet ve hususi müesseselerde Türk harfleri ile yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburidir.
- III. Devlet dairelerinin her birinde Türk harflerinin devlet muamelatına tatbiki tarihi 1929 Kanunu sânisinin birinci gününü geçemez. Şu kadar ki evrak-ı tahkikiye ve fezlekelerinin ve ilanların ve matbu muamelat cetvel ve defterlerinin 1929 Haziranı iptidasında kadar eski usulde yazılması caizdir. Verilecek tapu kayıtları ve senetleri ve nüfus ve evlenme cüzdanları ve kayıtları, askeri hüviyet ve terhis cüzdanları 1929 Haziran iptidasından itibaren Türk harfleri ile yazılacaktır.
- IV. Halk tarafından vaki müracaatlardan eski Arap harfleri ile yazılı olanların kabulü 1929 Haziranının birinci gününe kadar caizdir. 1928 senesi kanuni evvelinin iptidasından itibaren Türkçe hususi veya resmi levha, tabela, ilan, reklâm ve sinema yazıları ile kezalık Türkçe hususi, resmi bilcümle mevkût, gayri mevkût gazete, risale ve mecmuaların Türk harfleriyle basılması ve yazılması mecburidir.
- V. 1929 Kânunusanisi iptidasından itibaren Türkçe basılacak kitapların Türk harfleriyle basılması mecburidir.
- VI. Resmi ve hususi bütün zabıtlarda 1930 Haziran iptidasına kadar eski Arap harflerinin stenografi makamında istimali caizdir. Devletin bütün daire ve müesseselerinde kullanılan kitap, kanun, talimatname, defter, cetvel, kayıt ve sicil gibi matbuatların 1930 Haziranı iptidasına kadar kullanılması caizdir.
- VII. Para ve hisse senetleri ve bonolar ve tahvilat ve pul ve sair kıymetli evrak ile hukuki mahiyeti haiz bilcümle eski vesikalar değiştirilmedikleri müddetçe muteberdirler.

³⁷TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: III, İçtima Senesi: I, Cilt: 5, 1. Teşrinî Sani 1928 Perşembe, s. 9.

- VIII. Bilumum bankalar, imtiyazlı ve imtiyazsız şirketler, cemiyetler ve müesseselerin Türkçe muamelatına Türk harflerinin tatbiki 1929 Kânunusanisinin birinci gününü geçemez. Şu kadar ki, halk tarafından mezkûr müesseselere 1929 Haziranı iptidasına kadar eski Arap harfleriyle müracaat olduğu takdirde kabul olunur. Bu müesseselerin ellerinde mevcut eski Arap harfleriyle basılmış defter, cetvel, katalog, nizamname ve talimatname (tüzük ve yönetmelik) gibi matbuaların 1930 Haziranı iptidasına kadar kullanılması caizdir.
- IX. Bütün mekteplerin Türkçe yapılan tedrisatında Türk harfleri kullanılır. Eski harflerle matbu kitaplarda tedrisat icrası memnudur.
- X. Bu kanun neşri tarihinden itibaren muteberdir.
- XI. Bu kanunun ahkâmını icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.³⁸

Yeni Türk harfleri kanunu meclisten geçmeden önce milletvekillerinin, yüksek bürokratların ve aydınların çoğuna yeni harfler önceden öğretilmiştir. Ayrıca harflerin yaygınlaştırılması amacıyla devlet dairelerinde görevli memurlar için kurslar düzenlenmiştir. Düzenlenen bu kurslara katılanlar, 12 Kasım 1928’den itibaren sınava alınmaya başlamış ve başarılı olanlara diploma verilmiştir. Bununla birlikte birçok resmi ve özel kuruluşlar çalışanlarına kurslar vermiştir.³⁹ 1 Ekim 1928’e gelindiğinde yeni Türk harfleriyle ilk gazete “Türkçe Gazete” adıyla haftada iki kez çıkarılmaya başlanmıştır.⁴⁰ Cumhuriyet Gazetesi 8 Ekim 1928’de İkdâm Gazetesi de 1 Ocak 1929’da “Yeni Alfabe Dersleri” başlığı altında köşeler açarak okuyucularını yeni Türk harfleri konusunda bilgilendirmişlerdir. Hâkimiyeti Milliye gazetesi ise 31 Ekim 1928’den itibaren 3 sayfasını yeni Türk harfleriyle okuyucularına sunmaya başlamıştır.⁴¹

İstanbul’da çıkan gazeteler tirajın düşeceği kaygısıyla böyle bir uygulamaya geçmemiştir. Fakat 1 Aralık 1928’den itibaren kanun gereği bütün gazete, dergi ve kitaplar yeni yazıyla basılmaya başlanmıştır.⁴² Yeni harflerle basılmaya başlanan gazetelerin satış tirajları düştüğü için Hükûmet gazete ve dergilere ayda 50 ila 2250 lira arasında para yardımı yapmak zorunda kalmıştır.

³⁸Resmî Gazete, “Yeni Türk Harfleri’nin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun”, S.1030, 3.11.1928.

³⁹Cumhuriyet, “Yeni Türk Harfleri’nin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun” 19 Kanunu evvel 1928; Hareket, “Yeni Türk Harfleri’nin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun” 8 Haziran 1929,

⁴⁰PERİN, Cevdet, *Atatürk Kültür Devrimi*, 4. Baskı İnkılap Kitapevi, İstanbul 1987, s. 74.

⁴¹Cumhuriyet, “Yeni Alfabe Dersleri” 8 Teşrinievvel 1928; *Hâkimiyeti Millîye*, “Yeni Alfabe Dersleri” 31 Ekim 1928; *İkdâm*, “Yeni Alfabe Dersleri” 1 Kanunu sani 1929.

⁴²*Düstur*, Üçüncü Tertip, C.X 1928, s. 3-6; Yeni Türk Harflerinin tanıtım etkinliklerini düzenlemek için gerekli atamalar yapılarak İstanbul’da bir de büro kuruldu. *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, Belge No: 03.18. 1.2/1.11.28.1.

Ayrıca hükümet, basının maddi sıkıntılarını hafifletmek için ithal edilen matbaa malzemelerinden gümrük vergisi almama kararı almıştır.⁴³ Bundan sonra yeni Türk harflerinin ve bu harfler ile halka okuyup yazmanın öğretilmesini gerçekleştirebilmek için Millet Mektepleri teşkilatı kurulmuştur.

Millet Mekteplerinin Kuruluşu ve Yeni Harflerin Halka Öğretilmesindeki Faaliyetleri

Harf inkılâbından sonra Türk toplumunun biran önce okur-yazar hale getirilip aydınlanması ve çağdaşlaşma sürecinin hızlanabilmesi için Millet Mektepleri açılmıştır. Harf inkılâbının uygulanması, yeni yazının tanıtılması, öğretilmesi ve yaygınlaştırılması bakımından Millet Mektepleri teşkilatı önemli bir yere sahiptir.

28 Ekim 1927’de yapılan nüfus sayımı, 13.648.270 kişi olan ülke nüfusunun, yalnızca 1.111.496’lık, yani % 9’dan daha az bir bölümünün (% 8.16) Arap alfabesi ile okuyabildiğini göstermektedir.⁴⁴ Cumhuriyet’in ilan edilmesiyle beraber ülkede kurtuluş savaşının silahlı safhası sona ermiş, halkımızı sosyal, kültürel ve ekonomik yönden ileri toplumlar düzeyine ulaştırmak için topyekûn bir mücadele başlatılmıştır. Bu mücadelenin ilk

---

⁴³ ŞİMŞİR, Bilal N. ,*a.g.e.*, s. 225-228; Bazı gazete ve dergilerin aylık olarak devletten istedikleri para ile aldıkları yardım şu şekildedir: *Cumhuriyet* 10.000 TL istiyor 2.250 TL alıyor; *Millîyet*, 9.000 TL istiyor 2.000 alıyor; *Vakit*, 8.000 TL istiyor 850 TL alıyor; *İkdam* 8000 TL istiyor 1200 TL alıyor. Bunlarla birlikte *Son Saat*, *Akşam*, *Karagöz*, *Koroğlu*, *Haftalık Mecma*, *Resimli Gazete*, *Resimli Ay*, *Akbaba*, *Papağan*, *Millî Mecma*, *İctihat*, *Üniversite Mecmuası* olmak üzere gazete ve dergilerin istediği toplam yardım 57.200 TL’ye karşılık 9600 TL verilmiştir. ŞİMŞİR, Bilal N. , *Türk Yazı Devrimi*, s. 227-228; Yunus Nadi bu sıkıntıların geçici olduğunu vurguladığı *Tarihi Bir Gün* başlığını taşıyan yazısında: “Ama bununla Türkiye’nin istikbalini o kadar parlak görüyoruz ki, bu parlaklık karşısında adeta gözlerimiz kamaşıyor. İşte yeni yazının mahiyeti ve manası budur.” Diyordu.

⁴⁴ T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *İstatistik Yıllığı 1930-1931*, Hüsnü tabiat Matbaası, İstanbul, 1931, ss. 29-54: Nüfus; “Nüfusun medeni hali, yaş grupları ve tahsil itibarıyla inkısamı” Bölümlerinde yapılan hesaplamalar “okumak bilen–bilmeyen” sütunlarında gösterilmiştir. Bu sütunlar Üzerinde yapılan hesaplamalarda 0-6 yaş grubunu oluşturan 3.128.313’lük okul öncesi nüfus grubunun, “okumak bilmeyen” sütunlarında hesaplamaya dâhil edildiği görülmektedir. Osmanlı Eğitim sisteminde de, özellikle II. Meşrutiyet dönemi eğitim reformları ve okullaşma politikaları düşünüldüğünde, Cumhuriyet döneminde de nüfusun bu kısmının henüz eğitim-öğretim süreçlerine katılmamış olması nedeniyle “okumak bilmeyen” toplamından düşülmesi gerekmektedir. Bu da, ülkenin tüm nüfusu düşünülerek hesaplanan % 8.16’lık okuma bilen nüfus oranını biraz daha yukarıya taşımaktadır; 13.648.270’lik toplamdan düşülen 0-6 yaş grubu çocuk nüfus sonrası okuma bilenlerin toplam nüfusa Oranı % 10.56’dır.

safhası okuma-yazma bilmeyen büyük bir kitlenin nasıl eğiteceği, en azından nasıl okutulacağı sorununu çözmekle başlamıştır.⁴⁵ Mustafa Kemal, yaptığı konuşmalarda her fırsatta okuma-yazma sorununa değinmiş ve ülkedeki her bireyin en azından okuma-yazma bilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu doğrultuda kendisine Millet mektepleri ve halk dershanelerinin kurulması önerilmiştir. Mustafa Kemal topyekûn okuma-yazma seferberliği başlatmıştır. O dönem Maarif vekili olan Mustafa Necati Bey tarafından Bakanlıkta halk eğitimi birimi kurulmuştur. Bununla birlikte halk dershaneleri kurma çalışmaları neticesinde ilk halk dershanesi 1927’de kurulmuştur. Harf inkılâbından sonra bu dershaneler Millet Mektepleri çatısı altında teşkilatlanmış ve görevleri yeni harflerin halka öğretilmesi olarak kararlaştırılmıştır.⁴⁶

Türk harfleri yasasının yürürlüğe girişinden sonra, 7 Kasım 1928 yılında TBMM’de yaptığı bir konuşmada, İsmet İnönü, yeni Türk harflerinin bütün halka ulaştırılması için Millet Mekteplerinin açılacağını duyurmuştur.

İsmet Paşa konuşmasında, ülkede iki veya dört aylık kurslar açılacağını, vatandaşların müsait zamanlarında bu mekteplere gelmesi gerektiğini belirtmiştir. Devletin her kademesinden en büyüğünden en küçüğüne kadar tüm memurların Millet Mektepleri teşkilatında ihtiyaca göre çalışacaklarını, Mustafa Kemal’in Millet Mektepleri teşkilatının genel başkanlığını ve başöğretmenliğini kabul ettiğini, bu teşkilat ile örgün eğitim dışında kalan yaşlı büyük bireylerin okuma-yazma öğrenerek birkaç yüz bin nüfusun kurtarılabilceğini belirtmiştir.⁴⁷

İsmet Paşa bir konuşmasında Millet Mektepleri içindeki hiyerarşiyi şu şekilde ifade ediyor: Millet Mektepleri Örgütünün Genel Başkanı ve Başöğretmeni Mustafa Kemal’dir. Örgütün diğer başkanları ise sırasıyla Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri’dir. Bütün Bakanlık müfettişleri aynı zamanda Millet Mekteplerinin de müfettişleridir. Müfettişler bu okulları sürekli denetleyecekler ve eksikliklerle başarıları her ay sonunda örgüt merkezine rapor edeceklerdir. Merkez, Millî Eğitim Bakanlığı’dır. Örgüte genel yön veren ise, Millî Eğitim Bakanının Başkanlığında oluşturulan bir kuruldur. Millî Eğitim Bakanı, her üç

---

⁴⁵ SAKAOĞLU, Necdet, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s.46.

⁴⁶ ÖZADAŞIK, Mustafa, *a.g.e.*, 1999, s.243.

⁴⁷ TBMM *Zabıt Ceridesi*, Devre: III, C.V, s. 26-29; Mücteba İlgürel, “Millet Mektepleri”, *Doğumunun 100. Yılında Atatürk’e Armağan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1981, ss.25-35, s. 29

ayda bir Millet Mektepleri Örgütü Genel Başkanı Mustafa Kemal'e bir rapor vermekle yükümlüdür⁴⁸.

Bu gelişmelerden sonra, Bakanlar Kurulu, 11 Kasım 1928 günü “Millet Mektepleri Teşkilatı Talimatnamesini onaylamış 24 Kasım’da yönetmelik Resmi Gazetede yayınlanıp yürürlüğe girmiştir.⁴⁹ Bu yönetmelikle birlikte merkeze bağlı olarak Millet Mektepleri il, ilçe, bucak ve köy kurulları oluşturulmuştur. Bu kurulların görevleri; dersaneler hazırlamak, ısıtma, aydınlatma ve donatma faaliyetlerini yürütmek, ayrıca kayıt, yoklama defterleri, yazı tahtası, tebeşir, defter, kalem kitap gibi öğretim araç ve gereçlerini sağlamak; yerel ekonomik ve sağlık koşullarını göz önünde bulundurarak, Millet Mekteplerinin okuma-yazma ders başlama ve bitiş saatlerini belirlemek ve öğrencilerin derslere devamını sağlamaktır. Uygulamanın devamlılığı açısından gerekirse polis, jandarma, Belediye görevlileri, muhtarlar ve esnaf örgütlerinden de yararlanabileceklerdir. Bu uygulama ile birlikte, en küçük yerleşim biriminden en büyüğüne kadar her birim kendi bünyesinde Millet Mektepleri idare heyeti oluşturmuştur. Küçükten büyüğe doğru hiyerarşik sistem içerisinde herkes bir üstüne karşı sorumludur. Bunun yanı sıra, belediyeler, bankalar, demiryolu ve liman işletmeleri gibi kurumlarla, bünyesinde yirmiden fazla işçi çalıştıran şirket fabrika gibi kamu kuruluşları kendi çalışanlarına okuma yazmayı öğretmekle yükümlüdür. Hapishane yöneticileri de, altı aydan fazla mahkûmiyeti bulunan mahkûmlara okuma yazma öğretmekle görevliyidiler.⁵⁰ Bu kurulların faaliyetlerini daha iyi sürdürebilmeleri için bir Millet Mektepleri talimatnamesi oluşturulmuştur.

Millet Mektepleri Talimatnamesine göre: yaşları 16 ile 40 arasında değişen ve yeni harflerle okuma-yazma bilmeyen tüm vatandaşların zorunlu olarak okuma-yazma öğrenmeleri için kurslar açılması öngörülmüştür.⁵¹ Fakat bu kursların süresi ve yöntemi kişinin daha önce okuma-yazma bilip bilmediğine göre farklılık göstermiştir. Bu süre yaş ayırımı yapılmaksızın A kategorisi okullarda hiç okuma-yazma bilmeyenler için dört ay olarak, B kategorisi okullarda daha önce Arap harfleriyle okuma-yazma bilenler için iki ay olarak belirlenmiştir. Okuma-yazma bildiğini bildiren vatandaşlar en yakın

⁴⁸ *Resmi Gazete*, S.1048, 24.11.1928.

⁴⁹ “ Millet Mektepleri Talimatnamesi” için bkz. KORKMAZ, Zeynep, *Atatürk ve Türk Dili Belgeleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s.84–92. *Resmi Gazete*, S.1048, 24.11.1928.

⁵⁰ *Millet Mektepleri Talimatnamesi*, Ankara 1929, madde: 45, 46, 47.

⁵¹ SAKAOĞLU, Necdet, *Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003, s.192.

Millet Mektebi’nde sınava tabi tutulup, başarılı olanlar zorunlu okuma-yazma eğitiminden muaf tutulmuşlardır. Ayrıca yeni harflerle eğitim vermeye ehliyetli aile reisleri, kendi ailelerine okuma-yazma öğretmeyi taahhüt ettikleri takdirde aile fertlerini Millet Mekteplerine göndermemişlerdir.⁵²

Halkın yeni harflere ilgisini çekmek, okuma-yazmanın faydalarını halka anlatmak için bir propaganda örgütü oluşturulmuştur. Bu örgüt tiyatro ve sinema salonlarında okuma-yazmanın faydalarına yönelik oyunlar tertip etmiştir. Ayrıca kahvehane, gazino gibi yerlerde konferanslar vermek; kasaba ve köylerde panayır, pazar, güreş, koşu ve sergi gibi halk kitlelerinin toplandığı yerlerde eğlenceler düzenlemek ve konferans vermek, propaganda çalışmaları yapmak gibi faaliyetler de bulunmuşlardır. Ayrıca, halkın Millet Mektepleri ’ne devam etmesini sağlamak için dönemin basın ve yayın organlarının da desteği sağlanmıştır.⁵³

Maarif Vekili Mustafa Necati Bey 2 Aralık 1928 günü valiliklere göndermiş olduğu tamimde, “Millet Mektepleri Teşkilatı Hakkında” Millet Mekteplerinin oluşturulması ve işleyişi konuları hakkında açıklamalarda bulunmuş, bütün hazırlıkların 1 Ocak 1929’a kadar tamamlanmasını istemiştir.⁵⁴ Sonuçta 1 Ocak 1929 tarihinde Millet Mektepleri yurtta büyük törenlerle açılmıştır.⁵⁵ Bu tarih basında ve diğer yayın kuruluşlarının çıkardığı yazılarda Maarif Bayramı olarak kutlanmıştır. Bu kutlamalara gölge düşüren tek olay Dönemin Maarif Vekili Mustafa Necati’nin 1 Ocak’taki ansızın ölümü olmuştur.⁵⁶ Maarif Vekilliği görevini Mustafa Necati Bey’den sonra İsmet İnönü üstlenmiştir. İsmet İnönü öğretmenler için bir genelge yayınlamış, bu genelgede: “Türk Harfleri Usul-i Tedrisi” kitapçığının iyi okunması Millet Mektepleri ’ne devam eden yurttaşların yetişkin olduğunun unutulmaması ve ona göre muamele edilmesi, öğretmenin yeni harfleri öğretmenin yanı sıra

---

⁵²*Cumhuriyet*, “1 Kânunusani Her Yerde Maarif Bayramı Yapılacak”, 25 Kânunuevvel 1928.

⁵³ ÖZTÜRK, Cemil, Arzu M. Nurdoğan, “Millet Mekteplerinde Yurttaşlık Eğitimi: Öğretim Programı ve Ders Kitapları”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S.5, İstanbul, 2001, s.184.

⁵⁴ KURT, Mihriban, Millet Mektepleri, *Marmara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2000, s.60. “Millet Mektepleri Teşkilatı Hakkında Valiliklere Yapılan Tamim” *Maarif Vekâlet Mecmuası*, s.89–90.

⁵⁵*Hâkimiyet-i Milliye*, “Dün memleketin her köşesinde binlerce Millet Mektebi açıldı”, 2 Kânunusani 1929.

⁵⁶ Erdoğan Başar, *Millî Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920–1960)*, İstanbul, 2004, s.213, Afet İnan, “Yeni Harflerin Kabulü ve Millet Mekteplerinin Açılışı Esnasında Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati’nin Ölümü”, *Bellekten*, c.XXXII, Ankara, 1968, s.51–53.

vatandaşlara genç Türkiye Cumhuriyetinin vatandaşlık bilgilerinin de verilmesi istenmiştir.⁵⁷ Millet mekteplerine halk tarafından büyük bir ilgi gösterilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığının, 1929 yılı Şubat ayı başlarında vermiş olduğu bilgilere göre; yurt genelinde Millet Mekteplerinde derslere katılanların sayısı 856.000'nin üzerinde olduğu ifade edilmiştir.⁵⁸ Halk kurslara büyük oranda katılarak çok fazla ilgi göstermiştir. Bu ilgiyi 1928–1929 eğitim yılı ile ilgili genel istatistik bilgileri ışığında şu şekilde açıklayabiliriz: 1928-29 yılları arasında toplam 20.489 dershane açılmış bu dershanelerde 16.922 öğretmen görev almıştır. Okuma-yazma kurslarına devam eden 1.045.500 kişi ve sınava dışarıdan girerek başarılı olan ise 70.129 kişidir. İlk yıl Millet Mekteplerinden toplamda 597.010 yetişkin mezun olmuştur.⁵⁹ 1929-30 eğitim döneminde Maarif Vekâleti, bir önceki yılda edinmiş olduğu tecrübelerle dayanarak Millet mektepleri talimatnamesinde bazı değişiklikler yapılmasını önermiştir. Kabul edilen yeni talimatnameye göre Millet Mekteplerinin amacı: “*Türkiye halkını okuma-yazmaya muktadir bir hale getirmek ve ona hayat ve maişetinin istilzam ettiği ana bilgileri kazandırmak maksadı ile Millet Mektepleri vücuda getirmek*”⁶⁰ şeklinde eklemeler yapılarak 22 Eylül 1929 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Yapılan yeni düzenleme ile Millet Mekteplerinin kapsamı genişletilmiş, halka okuma yazma öğretilmesinin yanı sıra, toplum yaşamında ihtiyaç duyulan temel bilgilerin kazandırılmasına ağırlık verilmiştir. Açılmış olan her Millet mektebinin, 15-40 öğrenciden oluşması, Millet mektebi öğrencilerinin yaş sınırlamasınının 16-45 arası olması kararlaştırılmıştır. Talimatnameye göre: “hiç okuma-yazma bilmeyen veya Arap harflerini öğrenmiş olan yetişkinler” A dershanelerinde 1 Kasımdan başlayarak Şubat’ın sonunu kadar ders göreceklerdir. A dershanelerinin öğretmenleri bu dershanelere devam eden vatandaşlara Maarif Vekâleti Milli Talim ve Terbiye tarafından tespit ve irade edilmiş olan usul altında Alfabe, Kıraat, İmla ve Yazı, Matematik dersinde rakam ve sayıların okunması, çıkarma ve toplama işlemleri öğretilecektir. B dershanelerinde ise “A dershanelerine devam ederek, okuma-yazmayı öğrenmiş yetişkinlere”, vatandaş olmanın ve yaşamın gerekli kıldığı

⁵⁷ KURTKAYA, Âlim, Harf İnkılâbı Sonrası Yetişkin Eğitimi, Marmara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2004.

⁵⁸ *Hâkimiyet-i Millîye*, “Millet Mekteplerinde 856.000 talebe var”, 1 Şubat 1929.

⁵⁹ BAŞGÖZ, İlhan, *Türkiye'nin Eğitim Çıkması ve Atatürk*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s.121.

⁶⁰ Maarif Vekâleti, *Millet Mektepleri Faaliyeti İstatistiği 1928-34*, İstanbul, Devlet Matbaası, 1934, s.48-49.

pratik bilgilerin verilmesi hedeflenmiştir. B dershanelerinin eğitim süresi A dershaneleri ile aynı olacaktır.⁶¹

Millet mekteplerindeki B dershanelerinde yetişkinlere hafta da 6 saat ders verilmiştir. Bu derslerin dağılımı şu şekildedir: Haftada 2 saat Kıraat ve Tahrir, 2 saat Hesap ve Ölçü, 1 saat Sağlık Bilgisi, 1 saat Yurt Bilgisi dersidir. Ayrıca kıraat (okuma) dersi ile bireylerin kolay ve düzgün okuması, okuma alışkanlığı kazanması hedeflenmiştir. Tahrir (yazı yazma) dersinde öğrenciye fikirlerini düzgün ve anlaşılır bir biçimde ifade edecek düzeyde yazması, mektup, tezkere, telgraf, senet gibi günlük hayatta daima kullanılan metinlerin nasıl yazılacağı ile ilgili eğitim verilmesi hedeflenmiştir. Yine günlük hayatta işe yarayacak, hesap ve ölçüler dersinde basit problemleri çözmeye yardımcı olacak genel kuralları öğretmek ve kullanılmasını sağlamak amaçlanmıştır. Sağlık Bilgisi dersinde vücut, organlar ve görevleri, zararlı alışkanlıklar, bulaşıcı hastalıklar, zehirlenmeler, sağlık bilgisi ve günlük vücut bakımının öğretilmesi gibi alışkanlıkların kazandırılması hedeflenmiştir.⁶²

Maarif Vekâleti Millet Mekteplerinde haftada bir saat Yurt Bilgisi dersinin verileceğini ve bu dersin amacını şu şekilde ifade etmiştir; “*Öğrencilere vatan, millet, vatandaşlık hak ve vazifeleri hakkında bilmesi gereken asgari malumatı kazandırmak.*” Bu amaç Yurt Bilgisi dersine son derece önemli bir görev yüklemiş bu derste ulus bilinci yerleştirilmeye çalışılmıştır. Yurt Bilgisi dersi içerisinde şu konu başlıklarını ihtiva etmiştir: Türk Bayrağı, Türk Bayrağının dalgalandığı yerler, Türkiye’nin hudutları, Türkler, Nüfusumuz, Türk Devleti, Devlet Ne Demektir?, Türk Milletinin Eskiği, Eski Zamanlarda Türk Devletleri, Yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşu, Sultanlar İstibdadının Neticeleri; Meşrutiyet, Meşrutiyet’in Bozulması, Büyük Harp, Türkiye’nin Düşmanlar Tarafından İstilas, İstiklal Muharebesi... Millet mektepleri bünyesinde verilen Yurt Bilgisi dersleri ile sağlıklı bir toplum oluşturmanın yanında, tarih bilincine sahip, milliyetçi, ülkesini seven ve tanıyan, vatandaşlık görevlerini yerine getiren bir toplum yaratılması amaçlanmış ve bu amaç Millet Mektepleri tarafından layıkıyla yerine getirilmiştir. Millet mekteplerinin sayısı zamanla artış göstermiş ve buna paralel olarak bu okullara ayrılan bütçeler azalmaya başlamıştır. Bu konuyla alakalı Başbakan İsmet İnönü, Millet Mekteplerinin ilk yılda yüksek bir rakamla başlayıp dört sene içinde azalmasını maddi olanaksızlıklara bağlayanlara hak vermiştir. Bu doğrultuda görüşlerini, “*Millet Mekteplerinde halka ders vermek üzere vazife almış hocaların masraflarını ve*

⁶¹ *Cumhuriyet*, “Millet Mektepleri Dün Açıldı”, 2 Teşrinisani 1929.

⁶² AYZAZ, Nevzad, *Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitimi*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1948, s.418.

maçşlarında yapılacak ilaveleri temin etmek gittikçe güçleştiği için mekteplerin ve devam edenlerin adedi azalmıştır... Her ne olursa olsun meselenin içindeki müessirleri mütalaa ederek ilk tahsil çağını geçirmiş yaşlıların ve geçkinlerin ümmilikten kurtulması için yapılan mücadelede yapılması lazım gelen tedbirler hükümetçe alınacaktır.”⁶³ Şeklinde ifade etmiştir. Millet Mekteplerinin 1934–1935 yılları arasında dönemde bir önceki yıla göre sayısının artırıldığı, İsmet İnönü’nün konuşması doğrultusunda mekteplere biraz daha önem verildiği görülmüştür. Önceki dönemde 2683 dershaneden 40.851 yetişkin mezun olmuşken 1934–1935 döneminde 3670 dershaneden 66.255 yetişkin mezun olmuştur. İsmet İnönü’nün bu konuşmasından sonra Millet mekteplerinde az da olsa canlanma görüldüyse de bu yeterli olmamış ve devamındaki yıllarda bu düşüş devam etmiştir. 1932’den itibaren mektepler etkinliğini giderek yitirmiş ve Halk Okuma Odaları’nın bu işlevi üstlendiği görülmüştür.⁶⁴

Millet Mektepleri 1933’ten sonra ancak 3 yıl daha faaliyet gösterebilmiştir. 1928-1929 döneminde 20.489 olan derslane sayısı 1935-1936 döneminde 2274’e düşmüş, derslere katılan öğrenci sayısı da 1.045.500 kişi iken, 59.206’ya kadar gerilemiştir.⁶⁵ Fakat Harf inkılâbının uygulanması yeni yazının tanıtılması, öğretilmesi ve yaygınlaştırılması bakımından olaya bakıldığında Millet Mekteplerinin faydalı sonuçlar verdiği söylenebilir. 1928-35 yılları içerisinde ülkede millet mekteplerine okuma-yazma için başvuran vatandaşların yaklaşık % 54’ü başarılı olması bu görüşü desteklemiştir.⁶⁶

Harf İnkılâbının temel amacı halkın eğitilmesi ve okur-yazar hale getirilmesidir. Bu amaca en kısa sürede, en etkili yöntemle ulaşmak için, Mustafa Kemal’in başkanlığında ve Maarif Vekili Mustafa Necati’nin büyük desteği ile Yeni Türk harflerinin, kısa bir zamanda ve kolay bir şekilde halka öğretilmesi amacı ile Millet Mektepleri açılmıştır. Millet Mektepleriyle, bütün ulusa yeni Türk alfabesiyle okuma yazma öğretmek amaçlanmıştır. Yalnız okuma öğretmekten amaç, bir tabela ya da herhangi bir yerde gördüğü yazıyı okuyabilmek değil; halkın tamamının okur-yazar hale getirilmesidir. Böylece halk aydın bir kitle haline getirilmeye çalışılmış, demokrasi rejiminin uygulanabileceği şartlar oluşmuştur. Millet Mektepleri sayesinde tüm halkın

⁶³ *Cumhuriyet*, “Ümmilikle Mücadele”, 14 Mart 1934.

⁶⁴ ÖZODAŞIK, Mustafa, *a.g.e.*, s. 242.

⁶⁵ SAKAOĞLU, Necdet, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s. 48.

⁶⁶ ŞAHİN, Mustafa, “ Bir Halk Eğitim Çalışması Örneği Olarak Millet Mektepleri”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c.1, sayı:2, İzmir,1992, s.221.

eğitilmesi için çalışmalar yapılmış ve eğitim ülkenin en ücra köşelerine kadar götürülerek, eğitimde fırsat eşitliği sağlanmaya çalışılmıştır. Fakat Millet Mektepleri, okuma-yazma seferberliğinin ilk zamanlarında tahmin edilen düzeye ulaşmamıştır.⁶⁷

Millet Mekteplerinin işlevini yitirmesinin sebeplerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- I. Mali olanakların çok kısıtlı oluşu sebebiyle finansal açıdan destek olunamayışından dolayı sıkıntılar yaşanması.
- II. 1929 Dünya ekonomik bunalımının Türkiye’yi de etkilemesi sonucu devletin ve halkın mali olanaklarının azalmış olması.
- III. Millet Mektepleri için gerekli ödeneğin bütçeye konulmayarak masraflarını karşılanmasının İl Özel İdarelerine bırakılması.
- IV. Yerel yöneticilerin konuya gerekli biçimde ve ölçüde sahip çıkmamaları.
- V. Kurs verecek Öğretmen sayısındaki yetersizlik.⁶⁸

Bu nedenlerden dolayı zaman içerisinde bu faaliyetleri yürütebilecek daha sistemli ve kapsamlı bir organizasyona gerek duyulduğu fikri ortaya çıkmıştır. Bunun neticesinde bu organizasyonu sağlayabilecek kültür kurumları olan Halkevlerinin kurulmasına karar verilmiştir.

Sonuç

Cumhuriyetin ilanından sonra Mustafa Kemal ve silah arkadaşları Kurtuluş Savaşının dış düşmana karşı olan bölümünün fiili olarak sona ermesinin ardından; asıl savaşın milleti ölüm kalım savaşı verme durumunda bırakan, üç kıtaya hükmeden Devlet-i Ali’yi Anadolu’nun küçük bir bölümüne sıkışmasına neden olan kronik rahatsızlıkların temel nedeni olan cehalet ve geri kalmışlığa karşı yapılması gerektiğine karar vermişlerdir. Bu çerçevede halkın Cumhuriyet değerlerini özümsemiş, çağdaş uygarlık seviyesini yakalama azminde olan, imtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir kitle olması için genç Cumhuriyetin en önemli sermayesi olan beşeri kaynağının nitelikli bir eğitime kavuşmasına çalışılmıştır.

---

⁶⁷ BÜYÜKAKALIN, Yeşim, “Harf Devriminin Eğitim ve Kültür Yaşamımıza Etkileri ve Millet Mektepleri”, *Atatürk Haftası Armağanı*, Genelkurmay Askeri Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Atatürk Dizisi S: 24, Ankara, Kasım 1991, s. 173.

⁶⁸ ÇELİK, Haydar Seçkin, Atatürk Döneminde Halk-Devlet İlişkileri (1923-1938), *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Ve Tanıtım (Halkla İlişkiler) Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, Ankara,2010, s.73-74.

1927’de yapılan nüfus sayımında 13.648.270 kişi olan toplam nüfusun yalnızca 1.111.496’lık, yani % 9’dan daha az bir bölümünün (% 8.16) Arap alfabesi ile okuyabildiğini görülmüştür. Sesli harf kullanımının kısıtlı olması nedeniyle ağırlıklı olarak cümlenin gelişinden kelimelerin tahminen okunması nedeniyle yanlış okuma ve anlaşılma ihtimalinin çokça görülebilmesi, Meşrutiyet döneminden Cumhuriyete kadar dilde ıslah çalışmalarının çokça denenmesi nedeniyle okuyup yazmanın daha kolay hale gelmesi için ilk olarak 1928 yılında Harf devrimi yapılmıştır. Harf devrimi yapıldıktan sonra yeni harflerin okullar dışında yaygınlaştırılması için çalışmalar yapılmıştır. Çünkü o dönemde 16-45 yaş arası yani örgün eğitim dışında kalan vatandaşlar arasında okuma ve yazma oranı oldukça düşüktür.

Harf devriminin temel amacı halkın eğitilmesi ve okur-yazar hale getirilmesidir. Bu amaca en kısa sürede, en etkili yöntemle ulaşmak için, Mustafa Kemal’in başkanlığında ve Maarif Vekili Mustafa Necati’nin büyük desteği ile Yeni Türk harflerinin, kısa bir zamanda ve kolay bir şekilde halka öğretilmesi amacı ile Millet Mektepleri açılmıştır. Millet Mektepleriyle, bütün ulusa Latin alfabesiyle okuma yazma öğretmek amaçlanmıştır.

Okuma öğretmekten amaç, bir tabela ya da herhangi bir yerde gördüğü yazıyı okuyabilmek değil; halkın tamamının okur-yazar hale getirilmesidir. Böylece halk aydın bir kitle haline getirilebilecek, demokrasi rejiminin uygulanabileceği şartların temelleri böylece atılabilecektir.

Millet Mektepleri sayesinde tüm halkın eğitilmesi için çalışmalar yapılmış ve eğitim ülkenin en ücra köşelerine kadar götürülerek, eğitimde fırsat eşitliği sağlanmaya çalışılmıştır. Fakat Millet Mektepleri, okuma-yazma seferberliğinin ilk zamanlarında tahmin edilen düzeye ulaşamamıştır. Bunun iktisadi, sosyal, kültürel birçok nedeni vardır. Bunlar: kurslar için verilen ödeneklerin yetersiz kalması, istenilen eğitim düzeyinin yetersiz olması, yerelde yöneticilerin istekli olmayışları, üretim araçlarındaki gelişmelerin henüz okuma yazma bilme ihtiyacı hissedilecek düzeyde olmaması, ekonominin temel direği olan tarıma makineleşme oranının henüz çok düşük olması gibi birçok sebep gösterilebilir.

KAYNAKÇA

AKGÜR ÖZER, Emine Nilüfer, *Yazı Devrimi Sonrası Türk Basınında Yazım Sorunu, İstanbul Üniversitesi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler, Doktora Tezi, İstanbul, 1992.*

ATAY Falih Rıfki, “ Yeni Yazı ”, *Türk Dili*, c.II, S. 23, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1953.

ATAY Falih Rıfki, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2004.

AYAZ Nevzad, *Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitimi*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1948.

BAŞAR Erdoğan, *Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920–1960)*, İstanbul, 2004.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 03.18. 1.2/1.11.28.1.

BAŞGÖZ İlhan, *Türkiye’nin Eğitim Çıkması ve Atatürk*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999.

BAYRAMOĞLU Sonay, “1929 Yönetimde Merkezîyetçiliğin İnşası”, *Açıklamalı Yönetim Zaman dizini (1929-1939)* Editör: Birgül Ayman Güler, AÜSBF KAYAUM Yayını, Ankara, 2007.

BÜYÜKAKALIN Yeşim, “Harf Devriminin Eğitim ve Kültür Yaşamımıza Etkileri ve Millet Mektepleri”, *Atatürk Haftası Armağanı*, Genelkurmay Askeri Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Atatürk Dizisi S: 24, Ankara, Kasım 1991.

Celal Nuri, “Türk İnkılabının Yeni Bir Safhası: Latin Harfleri Meselesi “, *İkdam*, 07.Mayıs 1928, S:11150.

Cumhuriyet, “1 Kânunusani Her Yerde Maarif Bayramı Yapılacak”, 25 Kânunuevvel 1928.

Cumhuriyet, “Millet Mektepleri Dün Açıldı”, 2 Teşrinisani 1929.

Cumhuriyet, “Türkiye Şayan-ı Hayret Bir Süratle Değişiyor”, 17 Nisan 1928, S:1415, s.4

Cumhuriyet, “Ümmilikle Mücadele”, 14 Mart 1934.

Cumhuriyet, “Yeni Alfabe Dersleri” 8 Teşrinievvel 1928

Cumhuriyet, “Yeni Türk Harfleri’nin Kabul ve Tatbiki Hakındaki Kanun” 19 Kanunu evvel 1928

ÇELİK Haydar Seçkin, Atatürk Döneminde Halk-Devlet İlişkileri (1923-1938), *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Ve Tanıtım (Halkla İlişkiler) Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, Ankara,2010.

Devlet İstatistik Enstitüsü, *Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973*, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 1973.

Düstur, Üçüncü Tertip, C.X 1928, s. 3-6

EMRE Ahmet Cevat, *İki Neslin Tarihi, Mustafa Kemal Neler Yaptı*, İstanbul, Nurgök Matbaası, 1960.

ERİŞİRGİL Mehmet Emin, “ Bir Tarih, Bir Teklif ”, *Türk Dili*, Cilt I, sayı. 4, 1952.

FETHİ Naci, *100 soruda Atatürk'ün temel görüşler*, Gerçek Yayınevi., İstanbul, 1968.

Hâkimiyet-i Milliye, “Dün memleketin her köşesinde binlerce Millet Mektebi açıldı”, 2 Kânunusani 1929.

Hâkimiyet-i Milliye, “Millet Mekteplerinde 856.000 talebe var”, 1 Şubat 1929.

Hâkimiyeti Milliye, “Yeni Alfabe Dersleri” 31 Ekim 1928

Hareket, “Yeni Türk Harfleri'nin Kabul ve Tatbiki Hakındaki Kanun” 8 Haziran 1929,

İkdam, “Yeni Alfabe Dersleri” 1 Kanunu sani 1929.

İLGÜREL Mücteba, “Millet Mektepleri”, *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1981.

İNAN Afet, “Yeni Harflerin Kabulü ve Millet Mekteplerinin Açılışı Esnasında Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati'nin Ölümü”, *Bellekten*, c.XXXII, Ankara, 1968.

KILIÇ Eşref, *Halk eğitiminde kuram ve uygulama*, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü İdaresi Yayınları. 1981.

KORKMAZ Zeynep, *Atatürk ve Türk Dili Belgeler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.

KURT Mıhrıban, Millet Mektepleri, *Marmara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2000.

KURTKAYA Âlim, Harf İnkılâbı Sonrası Yetişkin Eğitimi, Marmara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2004.

Maarif Vekâlet Mecmuası, s.89–90.

Maarif Vekâleti Mecmuası, S. 17, Devlet Matbaası, İstanbul, 1929, s.20.

Maarif Vekâleti, *Millet Mektepleri Faaliyeti İstatistiği 1928-34*, İstanbul, Devlet Matbaası, 1934.

Millet Mektepleri Talimatnamesi, Ankara 1929, madde: 45, 46, 47.

OVA Nalan, Harf İnkılabı Ve Türk Basını (1928-1929) : Vakit, İkdam ve Hâkimiyet-i Milliye Örnekleri, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, 2005.

ÖZADAŞIK Mustafa, *Cumhuriyet Dönemi Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çabaları (1923-1950)*, Konya,1999.

ÖZGÜREL Nesrin, Atatürk ve Eğitim Kavramı, *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 1989.

ÖZTÜRK Cemil, Arzu M. Nurdoğan, “Millet Mekteplerinde Yurttaşlık Eğitimi: Öğretim Programı ve Ders Kitapları”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S.5, İstanbul, 2001.

ÖZTÜRK İsa, *Harf Devrimi ve Sonuçları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998.

PARLATIR İsmail, “Yeni Türk Harflerinin Kabulü ve Uygulamada Türk Basınının Rolü”, *Ankara Üniversitesi’nin 60.Kuruluş Yılı Armağanı, Atatürk ve Türk Dili ve Edebiyatı, Türk Eğitimi ve Türk Kültürü Konusunda Seçme Yazılar*, Editör: Doğan Atılğan, Ankara, 2006.

PERİN Cevdet, *Atatürk Kültür Devrimi*, 4. Baskı İnkılap Kitapevi, İstanbul 1987.

Resmi Gazete, “Yeni Türk Harfleri’nin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun”, S.1030, 3.11.1928.

Resmi Gazete, S.1048, 24.11.1928.

SADOĞLU Hüseyin, *Türkiye’de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003.

SAKAOĞLU Necdet, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.

SAKAOĞLU Necdet, *Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003.

ŞAHİN Mustafa, “ Bir Halk Eğitim Çalışması Örneği Olarak Millet Mektepleri”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c.1, sayı:2, İzmir,1992, s.221.

ŞİMŞEK Ali, “Türkiye’de Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi” *Çağdaş Eğitim Dergisi*, S.108, 1986.

ŞİMŞİR Bilal N., *Türk Yazı Devrimi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara , 1992.

T.B.M.M.Z.C., İ:78, 20.05.1928 , C:2, s.203-207

T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *İstatistik Yıllığı 1930-1931*, Hüsni tabiat Matbaası, İstanbul, 1931,

TAŞDEMİR Aynur, Harf Devrimi ve Halk Mecmuası, *Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2006.

TBMM Zabıt Ceridesi, c.5, Birinci İnikat, 1.11.1928, s.4.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: III, C.V, s. 26-29

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: III, İçtima Senesi: I, Cilt: 5, 1. Teşrin Sani, 1928 Perşembe, s. 7–8.

TBMM Zabıt Ceridesi, Üçüncü İnikat, 8.11.1928, s.8; TBMM Zabıt Ceridesi, Üçüncü İnikat, 8.11.1928.

TEKİN Mehmet, *Harf İnkılabı Türk Ocaklarının Çalışmaları ve Hatay’da Yeni Yazı*, Antakya, 1988.

TONGUL Neriman,” Harf İnkılabı”, *Atatürk Yolu*, S.53-54, Mayıs-Kasım 2004.

TURAN Şerafettin, *Kendine Özgür Bir Yaşam ve Kişilik Mustafa Kemal Atatürk*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2004.

UNAT Faik Reşit, “Latin Alfabesinden Türk Alfabesine”, *Türk Dili*, 1.8.1958, Cilt: II, sayı. 23.

YAVUZ Nuri ve Abdullah Kara, “Harf İnkılabının Yaygınlaştırılmasında Erzincan’da Kurulan Halkodalarının Türkçe Okuma-Yazma Faaliyetleri”, *Uluslararası Erzincan Tarihi Sempozyumu 26-28 Eylül*, Erzincan 2019

EKLER

EK1. Millet Mekteplerinde Yetişkinlere Okuma-Yazma Öğretimi ile ilgili Görsel

EK2: Kandıra’da bir Millet Mektebinin eğitim verirken çekilen görseli